

AZIJA

Naravne značilnosti Azije

Geološki razvoj:

1. Jedro kontinenta

To so predeli, ki so nastali v predkambriju in sicer so to:

- Sibirska plošča
- Arabska plošča
- Indijska gruda (ščit)
- Kitajska gruda (ščit)

2. Kaledonska in hercinska orogeneza

Potekali sta v paleozoiku. V tem obdobju so nastala stara gorovja, in sicer gorovja osrednje Azije.

3. Mladonagubana gorovja

Nastala so z alpidsko orogenezo v terciarju. V tem obdobju se je Indijska podcelina, ki leži na Indoavstralski litosferski plošči približala Evrazijski, prav tako Arabska litosferska plošča.

Nastala so:

- Gorovja in planote Male Azije (Turčija)
- Kavkaz
- Iransko višavje
- Hindukuš
- Karakorum
- Himalaja
- planota Tibet
- gorovja Indokitajskega polotoka
- vulkanska otočja, ki so nastala na območju potovanja plošč in so del ognjenega obroča
- Indonezijsko otočje
- Filipinsko otočje
- Japonsko otočje

Nastala so tudi gorovja na SV Azije s polotokom Kamčatka.

V kvartarju so azijske reke nasule velike nižine:

- Mezopotamija
- S Indijska nižina, ki jo delimo na Gangeško in Bengalsko nižino
- V Kitajsko nižavje
- Z Sibirsko nižavje
- nižavje ob Kaspijskem in Aralskem Jezeru

Vodne značilnosti Azije:

Brezodtočno območje je območje Kaspijskega, Aralskega in Balhaškega jezera.

To območje razdelimo:

1. Endoreično območje

Je tisto, kjer se stalne reke izlivajo v notranje jezero. Količina padavin na tem območju je 250-

500mm in je večja od količine izhlapevanja.

2. **Areično območje**

Tu ni stalnih vodnih tokov, ampak samo občasni tokovi. Voda izhlapi ali ponikne v pesku. Količina padavin je pod 250mm in je manjša od količine izhlapevanja. Primeri. Ču, Arabski polotok.

V Aziji prevladuje brezodtočno območje (30%) zaradi:

1. Reliefa

Najvišje naravne ovire so na V, JV Azije. Gorovja v Aziji so pomaknjena proti J in V. Vlažne zračne mase dosežejo ta gorovja z J, JV ter V strani. Na teh straneh gorovij nastanejo orografske padavine. V notranjost pridejo zračne mase suhe.

2. Podnebje

V Aziji prevladujejo sušna podnebja subtropskega pasu (Arabski polotok), severni povratnik, pas puščav ter suha področja zmerno toplega pasu (osrednja Azija).

3. Kontinentalnost ali oddaljenost od morja

To je razlog v osrednji Aziji.

Primerjava med rekama:

HUANG HE (rumena reka)	primerjava	CHANG JANG (modra reka)
4.845km (krajša)	dolžina	5.800 (daljša)
771.000km ² (manjše)	porečje	1.830.000km ² (večje)
manj pritokov (3)	pritoki	več pritokov (8)
v zgornjem toku je strmec veliko večji, v srednjem in spodnjem toku pa se umiri; ravninska reka; V dolina v zgornjem toku	podolžni in prečni profil	ima enakomernjši strmec od izvira do izliva; V dolino ima v srednjem toku; teče v soteski; v sredini prelije gorovje; teče po odpornih kamninah; šele v spodnjem toku je podobna reki Huang He.

Izgonski tok:

Reka Huang He nosi s seboj puhlico in puhlični material, saj gre skozi puhlično hribovje. To potem odlaga v strugi in na bregovih. Višina vode se dvigne in nastane izgonski tok. Zaradi tega prihaja do poplav, ki jih poskušajo preprečiti z nasipi. Material, ki se odlaga, povzroči nastajanje deltastega izliva rek. Puhlica nastaja s prahom, ki ga prinese zimski monsun iz puščave Gobi v Mongoliji (iz notranjosti na morje). Ta prah pokriva rastlinstvo. Prah se prenaša tudi iz puščav na puhlična gorovja. Ko ga dokončno prekrije, rastline odmrejo, zato je veliko razpok.

Lastnosti puhlice:

- prozna in dobro prezračena
- bogata s hranilnimi snovmi
- navpično razpokana
- lahka za obdelavo
- topla pozimi, hladna poleti □ dober izolator

Količina padavin je večja na območju Chang Jianga, medtem ko pade glede na delež (80%) več poleti pri Huang He. Bolj vodnata je Chang Jiang. Večji pretok vode, višek je avgusta, zato je tam dežni rečni režim, zaradi monsunskih padavin. Spomladi ima višji pretok Chang Jiang, zaradi topljenja snega in ledu tam kjer izvira, v površju. Grafi, ki prikazujejo vodnatost se imenujejo

hidrogrami. Chang Jiang nosi manjšo količino gradiva. Ta reka ima estuarski izliv, zato je reka Chang Jiang plovna reka. Reka Huang He ni plovna, razen za male kitajske čolne – džunke.

Reke Indijskega povodja:

Brahmaputra teče vzporedno z gorovjem Himalajo, s slemenitvijo, in to imenujemo podolžna dolina. V Sloveniji je taka Zgornjesavska dolina (vzporedno s Karavankami). Ta reka potem prebije gorovje in tu gre za prečno in prebojno dolino. Potem priteče v Bengalsko nižino in se izliva v Bengalski zaliv.

Ganges izvira v Himalaji, potem doseže nižino, ki jo je nasula. Imenujemo jo Gangeška nižina ali Hindustan. Potem se skupaj z Brahmaputro izliva v Bengalski zaliv v isto delto, ki je na območju Bengalske nižine.

V spomladanskem času vpliva na rečni režim v povirju topljenje ledu in pada sneg (zgornji tok). V spodnjem toku pa vpliva monsunska deževje. Najnižja voda je pozimi.

Ind izvira za Himalajo in na Z prečka prebojno dolino, pogorje. Naredi okljuk in priteče v nižino imenovano Pandžab (peterorečje), kjer se pet rek izliva v Ind. Tako reka Ind dobi dovolj vode, da preteče puščavo Tar, ter sušno pokrajino Sind in priteče v Arabsko morje. V tem delu nima nobenega pritoka. Ob izlivu v Arabsko morje ima delto. V puščavi lahko zaradi Inda uspevajo kulture v »oazah« - zelena dolina. Ind ima dežni rečni režim, ki je

Rastlinstvo Azije

1. Tropski deževni gozd

Območja: Indonezijsko otočje, Filipinsko otočje, Malajski polotok, obalna območja Indokitajskega polotoka, Bengalska nižina, Z pobočja Z Gotov (zaradi vpliva monsunskih vetrov so tam orografske padavine). Na teh območjih ob obali raste mangovsko rastlinstvo. Mangrove imajo velike korenine. Lahko vidimo vpliv plime in oseke. Območja so skrčena. Tam kjer se je na novo zarasel ga imenujemo sekundarni gozd, ki nima enake drevesne sestave.

2. Monsunski gozd

Listje se posuši pozimi, v sušni polovici leta. Značilna predstavnika tega gozda sta tik in bambus, ki sta gospodarsko pomembni drevesni vrsti. Območja: notranjost Indokitajskega polotoka, Gangeška nižina, S del Dekanske planote, V pobočja Z Gotov.

3. Lovornati gozdovi

Območja: J Kitajska, J Japonska, kjer je podnebje podobno vlažnemu subtropskemu, ampak s poletnim viškom padavin, zaradi monsunskih vetrov. Drevesa so podobna lorvorju, vmes pa so zastopane tudi palme, kjer živi tam na Kitajskem panda.

4. Listnati gozdovi

Ležijo S od lovornatih gozdov. Območja: SV Kitajska (na Z so puščave, zato jih tam ni), Korejski polotok, S Japonska. Primer: bukev, hrast, gaber, jesen, javor, brest, kostanj...

5. Savansko rastlinstvo

Območja: Dekanska planota, V obala Indijskega polotoka, SZ Indijskega polotoka, osrednji del Indokitajskega polotoka. Od količine padavin in od dolžine deževne dobe ločimo drevesno oz. grmovno savano.

6. Stepsko, puščavsko in polpuščavsko rastlinstvo

Odvisno je od količine padavin. Razprostira se od Arabskega polotoka preko Iranskega višavja za Himalajo in Tibetom, do velikega Hingara.

7. Sredozemsko ali mediteransko rastlinstvo

Značilno je za obalni pas Sredozemskega in Črnega morja. Rastlinstvo sestavljajo različni

zimezeleni listavci (hrast, lovor...), iglavci (bori, ciprese, čedre) in aromatične rastline (rožmarin, žajbelj...).

Z nadmorsko višino se spreminjajo rastlinski pasovi.

Višinski rastlinski pasovi

1. J pobočje Himalaje

Na vznožju, na Gangeški nižini uspeva monsunski gozd. Z nadmorsko višino je več padavin, zato lahko uspeva zimzeleni tropski gorski gozd. Tudi zimzeleni višinski gozd. Bolj gor raste oblačni gozd. Na tej višini se tvorijo oblaki. Potem pridemo do gozdne meje 400m. Na 5000m se začneja snežna meja.

2. Notranja Azija (Gobi, Sajani)

Na vznožju je stepa, potem pa se zaredi orografskih padavin višje prične gozd (listnati – mešani iglasti).

Prebivalstvo

V Aziji je 60% svetovnega prebivalstva. Od 11 držav na svetu s 100 milijoni prebivalci, je v Aziji takih 6 držav (Kitajska, Indija, Pakistan, Japonska, Bangladeš, Indonezija). Največ prebivalstva imata Kitajska in Indija. Obe nad milijardo prebivalstva, vendar jih ima Kitajska več. Obe državi skupaj imata 64% azijskega prebivalstva.

Gostota prebivalstva

V Aziji obstajata dve največji zgostitvi na svetu, in sicer od kitajskih rekah (Huang He, Chang Jiang) in na Bengalskem in Gangeškem nižavju. Obstajajo tudi druga območja velike zgostitve. Oblana območja so včasih tako zelo poseljena, da mora kopno širiti tudi na morje (Japonska) z nasipavanjem obal. Zelo poseljen je bil tudi otok Java (1000 preb./km²). Na otoku so z načrtnim razseljevanjem zmanjšali gostoto na ostala območja države. Najnižja gostota prebivalstva je na puščavskih območjih (Saudska Arabija), stepskih območjih (Mongolija), gorskih območjih (Nepal, Butan).

Vaja: Japonska, Bangladeš, Mongolija, Butan, Saudska Arabija, Izrael

- 6180 preb./km² □ Singapur
- 902 preb./km² □ Bangladeš – slabša gospodarska razvitost; razvita sta kmetijstvo in poljedelstvo zaradi rek, nižine, rodovitne prsti
- 337 preb./km² □ Indija
- 317 preb./km² □ Izrael – veliko priseljencev
- 15 preb./km² □ Butan – gorska, hribovita država, naseljujejo se v rečnih dolinah
- 2 preb./km² □ Mongolija – puščave in stepe

Naravni prirastek

Azija ima umirjen naravni prirastek, ki znaša okoli 17‰. Za Azijo ne velja pravilo, da imajo najrevnejše države najvišji, najbolj razvite države pa najnižji naravni prirastek. Obstajajo izjeme. Najnižji naravni prirastek imajo Japonska, J Koreja, Tajvan, Singapur. Najhitrejšo rast prebivalstva imajo države v arabskih islamskih državah (Arabski polotok) – Saudska Arabija, kar je posledica družbenega ustroja države, ki je še precej konzervativen. Indija in Kitajska že imata umirjeno rast prebivalstva zaradi izvajanja antinatalitetne politike, ki pa je bila uspešnejša na Kitajskem.

Stopnja urbanizacije:

Urbanizacija znaša v povprečju 50% (150% prebivalcev živi v mestih) in se še zmeraj povečuje. Stopnja urbanizacije se zlasti hitreje povečuje v manj razvitih državah, ker narašča priseljevanje s podeželja zaradi agrarne prenaseljenosti. Ker v mestih vsi ne dobijo stanovanj in služb se mesta

širijo na račun barakarskih naselij. Najnižjo stopnjo urbanizacije imajo Kambodža, Bangladeš, Nepal ter Butan (□ 10%-20%). Najvišjo stopnjo imajo: Singapur (sama mesta, 100%), Japonska (razvita država), Izrael (razvitost) in nekatere naftne države ob Perzijskem zalivu.

Verska pripadnost:

- krščanstvo prevladuje na Filipinih ter državah na Kavkazu ob Črnem morju, tudi območja Rusije
- judovstvo je vezano na Izrael
- islam je na celotnem Arabskem polotoku, Bližnji vzhod preko Irana, Pakistana, Afganistana proti S v osrednjo Azijo in V del Kitajske, Bangladeš, Indonezija
- hinduizem je v Indiji
- budizem je na Indokitajskem polotoku, v Tibetu, Mongoliji, tudi na Kitajskem
- šintoizem in budizem sta na Japonskem
- kitajska verstva: konfucionizem na Kitajskem

Verski vplivi:

▪ **Gospodarstvo**

V muslimanskih državah ni prašičjereje in gojenja vinske trte za vino. Oni grozdje posušijo in potem jejo rozine. Pri hinduistih je prepoved govedoreje, samo mleko lahko pijejo.

▪ **Verska romanja**

Romajo v Meko in Medino – muslimani. Judi imajo zid žalovanja v Jeruzalemu. Za hinduiste je sveta reka Ganges. Benares ali Varanasi – sveti kraj, v ta kraj hodijo množično ob določenem času, zato je tam voda zelo onesnažena. Lahko dobiš trebušno ali kožno bolezen.

▪ **Prebivalstvene razmere**

Muslimanske države imajo visoko rodnost, kot način širjenja vere.

▪ **Poselitev, arhitektura**

Obstajajo židovske sinagoge, muslimanske mošeje z minareti, budistični samostani ter hindujski in budistični templji, krščanske države. V Jeruzalemu so: sinagoga, muslimanska džamija in krščanska cerkev.

▪ **Način življenja**

V muslimanskem svetu je diskriminacija žensk (bolj v JZ Aziji). Močan je tudi vpliv na način prehrane. Hindujski so vegeteranci, muslimani ne jejo svinjine in ne pijejo alkohola. Vpliva tudi na način oblačenja – muslimanke so v javnosti zakrite. Budistični menihi so v rdečih, rumenih, oranžnih ogrinjalih in so obriti. Židje so pokriti s kapico ali klobukom, moški nosijo brado, ob strani pa svedrast pramen las. Muslimanska in židovska vera zahtevata redno molitev. Muslimani imajo post – ramadan. Hindujski zažigajo mrtve ob reki Ganges, kamor stresejo pepel in opravljajo obredno čiščenje v tej reki.

▪ **Družbeno in politično življenje**

Iran je islamska republika, kjer družbena in politična ureditev temelji na koranu in serijatskem pravu. V Indiji je kastna ureditev družbe. Krizna območja: pokrajina Kašmir, kjer živijo muslimani in hindujski in občasno imajo spopade; nerešena vprašanja Palestine...

Rasna sestava:

Zapiski o sestavi prebivalstva, atlas str. 164

Gospodarska razvitost:

Učni list

Kmetijstvo

Kmetijstvo predstavlja še vedno pomembno gospodarsko panogo za večini azijskih držav. To pomeni, da je delež kmečkega prebivalstva višji od azijskega povprečja, in sicer znaša nad 50%. Izjema so: Japonska, mali azijski tigri (Tajvan, Šanghaj, Hong Kong, J Koreja), Izrael, naftne države. Med najbolj kmetijske države štejemo: Bangladeš, Butan, Kambodža, Nepal, Afganistan. V Aziji ni veliko obdelovalnih površin, in sicer jih je 10-20% (Slovenija – 43%). Veliko je gora, puščav, tropskega deževnega gozda. Te površine je možno povečati z osuševanjem, namakanjem, krčenjem gozda. Ti posegi so lahko dragi in tudi prihaja do uničevanja naravnega okolja.

Dejansko pa se obdelovalne površine celo manjšajo zaradi:

- erozije prsti na območjih z veliko količino padavin in kjer so strma območja
- pretirane paše, zaradi katere prihaja do dezertifikacije ali opuščavljenja (širjenje puščav)
- namakanja, zaradi katerega prihaja do zasoljevanja prsti (Huang He)
- širjenja mest, ki se širijo na obdelovalne površine

Oblike kmetijstva v povezavi z živinorejo:

- nomadska živinoreja □ Območja: Mongolija, Arabski polotok, Iransko višavje,... Celotna družina se seli z živino (drobnica, ker so to sušna območja)
- živinoreja vlažnih območij □ Območja: Indija, V Kitajska. To je govedoreja v Indiji. 50% azijskega goveda odpade na Indijo (zaradi vere), prašičjereja na Kitajskem

Oblike kmetijstva v povezavi s poljedelstvom:

- namakalno oazno poljedelstvo (Arabsko polotok)
- intenzivno namakalno poljedelstvo na nižinah J, JV in V Azije ob rekah (Chang Jiang). Ko je sušna doba izkoriščajo vodo, drugače ne. Vodni riž – nižine, polja, gorski riž – na terasah.
- Intenzivno poljedelstvo brez namakanja: Indonezija. To je tam, kjer je dovolj padavin celo leto, kjer je dovolj vlažno.
- selilno samooskrbno poljedelstvo: Z Nove Gvineje. Značilno je za ekvatorialna območja, predvsem na določenih indonezijskih otokih.

Prehrambene in samooskrbne kulture:

- riž □ 90% in več pridelanega v Aziji. Uspeva v vlažnem tropskem in subtropskem podnebju. Območja: ob reki Chang Jiang, Indonezijsko otočje (Java, Bali), Gangeška nižina, Bengalska nižina, JV del Indokitajskega polotoka.
- pšenica, koruza, proso, soja, maniok (območja ekvatorialnega podnebja), datelji (območja sušnih predelov: Arabski polotok (puščavsko, polpuščavsko območje), Iran, JZ Azija)
- industrijske in plantažne kulture (več kot 90%) □ kavčukove (Indonezijsko otočje, Malajski polotok; uspeva na ekvatorialnem podnebju, je vlažna rastlina, je avtohtona iz Amazonske nižine, ki so jo pretihotapili v Azijo; glavna proizvodnja odpade na Azijo. Uporablja se za gume, radirke), juta (domača kultura, ki se uporablja za izdelavo vreč, vrvi. Območja: Bengalska nižina.)

Tržne kulture:

- čajevec □ območja: Indija, Šrilanka; čajevec je grmovje iz katerega potem obirajo liste
- oljna palma □ iz nje se pridobiva palmovo olje; vezane so na ekvatorialno območje
- tobak □ območja: Turčija, Indija
- začimbe □ poper, cimet, nageljnovi žbiči; območja: Indija, Kitajska
- bombaž □ območja: Indija; industrijska, plantažna tržna kultura

Naravne nesreče, ki lahko uničijo pridelek: poplave, suša, tajfuni (Indonezijsko, Japonsko otočje), vulkanski izbruhi

Azija izvaja poseben – zelena revolucija, in začeli so uvajati visoko rodne sorte riža, koruze, pšenice. Te sorte hitro rastejo, zato potrebujejo dodano gnojenje in zaščitna sredstva – škropila. Država je dala kmetom seme, vendar pa vsi niso imeli denarja za gnojila in škropila, zato zelena revolucija ni bila tako zelo uspešna (ponekod).

Velikost posesti: v Aziji prevladujejo mali kmeti zaradi agrarne prenaseljenosti, na drugi strani so veleposestniki.

Lastništvo posesti: plantaže, ki so zaokrožene posesti, so v glavnem v lastništvu tujcev. Posebnost je Kitajska. Na Kitajskem so z nastopom komunizma po 2.sv.vojni ustanavljali ljudske komune. To so zadružne posesti, ki pa konec 20.stol. že razpadajo in se zemlja ponovno privatizira in nastajajo družinske kmetije. V Izraelu pa so kibuci. To so posesti, kjer gre za skupno lastništvo vseh bivačih in delujejo v primeru »delam kolikor morem, dobim kolikor rabim«.